

Joustavat sukupuolet – muuntuvat merkitykset

Sukupuolet ymmärretään nykyään moninaiseksi ja muuttuvaksi, identiteetin osaksi ja sen ilmaisuvälineeksi, yhteiskunnallisten ja kulttuuristen rakenteiden ilmentymäksi. Siitä puhutaan mieluummin monikossa kuin yksikössä. Kalevalaseuran vuosikirja 103 *Joustavat sukupuolet – muuntuvat merkitykset* keskittyy sukupuoliin sekä niihin kytkeytyviin merkityksiin ja muutoksiin kulttuurissa ja yhteiskunnassa perinne- ja kulttuuritieteellisistä näkökulmista käsin.

Sukupuolentutkimus tuli naistutkimuksen nimellä osaksi suomalaista akateemista keskustelua ja opetusta vähitellen 1980-luvulta alkaen. Perinteen- ja kulttuurintutkimuksessa keskeinen keskustelun innoittaja ja suuntaaja oli Aili Nenolan teos *Miessydäminen nainen* (1986). Sen jälkeen julkaistiin sukupuolta perinteessä ja kulttuurissa uudella tavalla tarkastelevia artikkelikokoelmia, kuten *Louhen sanat* (1990) ja *Gender and Folklore* (1998). Artikkelikokoelmassaan *Naisen väki* (1995) Satu Apo nosti esiin tärkeän näkökulman tutkimukselle ja sen päämäärille: tavoitellaanko tuttuutta vai vierautta? Apo tarkasteli sukupuolta erilaisten aineistojen kautta tavoilla, jotka toimivat kulttuurihistoriallisina avauksina haastaa perinteinen dikotominen sukupuolikäsitys. Lisäksi Jan Löfströmin tutkimus *Sukupuoliero agraarikulttuurissa. ”Se nyt vaan on semmonen”* (1999) avasi tietä kohti sukupuolentutkimuksen ja seksuaalisuuden tutkimuksen kriittistä suuntausta, queer-tutkimusta. Sitten 2000-luvun alkupuolella ja sen jälkeen on julkaistu sukupuolentutkimukseen ja feministiseen teoriaan kytkeytyviä perinnetieteellisiä (väitös)tutkimuksia, mutta kokonaisuutena sukupuolen problematisointi on vähitellen jäänyt muiden tutkimussuuntien katveeseen.

Sukupuolen käsitteen kriittinen uudelleenpohdinta perinne- ja kulttuuritieteissä on kuitenkin juuri nyt tarpeellista ja ajankohtaista (ks. Haas & Binard 2022; Juvonen & Taavetti 2022; Husso ym. 2021; Keskinen ym. 2021). Aiempien vuosikymmenien tapaan hahmottaa sukupuoli dikotomisena ja toisistaan erillään olevina naisen ja miehen asemina on tullut merkittäviä murtumia, ja tätä perustavanlaatuaista yhteiskunnallista ja kulttuurista jakoa on kyseenalaistettu. Binääriseen sukupuolikäsitykseen kytkeytyvän heteronormatiivisuuden tilalle on noussut uudenlaista ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta ja seksuaalisuuden laaja-alaisuudesta, notkeudestakin. Liikkeessä olevat sukupuoli- ja seksuaalisuuden määrittelyt haastavat kulttuurin ja perinteen tutkimusta tarttumaan sukupuoleen kytkeytyviin perinne- ja kulttuuri-ilmiöihin, vanhoihin ja jatkuvasti rakentuviin nykyaineistoihin uusista suunnista ja tuorein käsittein.

Kulttuurisessa ajattelussa on usein kuitenkin viiveitä, eivätkä kulttuurin ja yhteiskunnan perustavanlaatuiset ajattelurakenteet, kuten sukupuolikäsitys, muutu ristiriidoitta ja vailla merkityskamppailuja. Esimerkiksi #MeToo-liike havahdutti näkemään erityisesti naisiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän laajamittaisuuden. Vaikka asia tunnistettiin ja tunnustettiin, se herätti kuitenkin myös vastavoimat. Sama vastakkainasettelu on näkynyt keskustelussa transsukupuolisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Lisäksi esimerkiksi kysymykset sukupuolten välisestä tasa-arvosta, työnjaosta sekä sukupuolen ja muiden erojen intersektionaalisesta vaikutuksesta ovat edelleen ratkaisematta, eikä näitä ole syytä jättää syrjään tai unohtaa.

Kalevalaseuran vuosikirjassa *Joustavat sukupuolet – muuntuvat merkitykset* paneudutaan perinne- ja kulttuuritieteellisiin näkökulmiin sukupuolen ymmärtämisestä sen kulttuurisiin ristiriitaisuuksiin, muutosprosesseihin ja pysyvyyksiin. Erilaisten perinteisestä ja toisaalta nykyajattelusta kertovien aineistojen avulla pystytään kriittisesti arvioimaan, miksi ja millä tavoin vanhoja käsityksiä pidetään yllä ja uusia rakennetaan. Toisaalta sama aineisto avaa näkymiä siihen, mikä mahdollistaa toimimisen ja olemisen toisin. Sukupuolen teemaa tutkitaan esimerkiksi kulttuuriperinnön, kulttuurielämän, vähemmistöjen ja eri etnisten ryhmien tarkastelukulmista. Kirjoituskutsua ei lukita tiettyihin asetelmiin, vaan tavoitteena on artikkelikokoelma, joka tarjoaa moniäänisen näkökulman valittuun teemaan. Referoitujen artikkeleiden ohella myös katsausartikkelit ovat mahdollisia.

Lähetä noin yhden liuskan mittainen abstrakti ja työotsikko Niina Hämäläiselle viimeistään 28.2.2023 osoitteeseen niina.hamalainen@kalevalaseura.fi. Hyväksytyistä abstrakteista tiedotetaan maaliskuun aikana. Artikkelikäsitteiden viimeinen jättöpäivä on 31.12.2023. Käsitteiden sopivuus vuosikirjaan arvioidaan vielä ennen tieteellistä vertaisarviointia.

Kirjan toimittavat Niina Hämäläinen, Tarja Kupiainen ja Riikka Taavetti. Kalevalaseuran vuosikirja on vertaisarvioitu julkaisu, joka on ilmestynyt vuodesta 1921. Vuosikirjan kustantaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, ja se ilmestyy myös verkkokirjana SKS:n avoimen tieteen julkaisusarjassa. Kirja julkistetaan lokakuun lopulla 2024 Kalevalaseuran kekrinpäivän seminaarissa. Kalevalaseura maksaa kirjoituspalkkion.

Kirjallisuus

Apo, Satu 1995. *Naisen väki. Näkökulmia kansanomaiseen kulttuuriin ja ajatteluun*. Helsinki: Hanki ja Jää.

Apo, Satu, Nenola, Aili & Stark-Aro, Laura (toim.) 1998. *Gender and Folklore. Perspectives on Finnish and Karelian Culture*. Helsinki: FLS.

Haas, R. & Binard, F. 2022. Introduction: Patriarchal backlashes to feminism in times of crisis. *European Journal of English Studies* vol. 26, 163–175. <https://doi.org/10.1080/13825577.2022.2091274>

Husso, Marita, Karkulehto, Sanna, Saresma, Tuija, Notko, Marianne, Eilola, Jari, Laitila, Aarno & Siltala, Heli (toim.) 2021. *Violence, Gender and Affect. Interpersonal, Institutional and Ideological Practices*. New York: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-56930-3>

Juvonen, Tuula & Taavetti, Riikka 2022. Queernäkökulmia muistitietotutkimukseen. Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka: teorit, käytännöt ja muutos*. Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti (toim.). Helsinki: SKS, 392–414.

Löfström, Jan. 1999. *Sukupuoliero agraarikulttuurissa: ”Se nyt vaan on semmonen”*. Helsinki: SKS.

Keskinen, S., Stoltz, P. & Mulinari, D. 2020. Feminism in the Nordic Region. *Neoliberalism, Nationalism and Decolonial Critique*. Palgrave Macmillan.

Nenola, Aili 1986. *Miessydäminen nainen. Naisnäkökulmia kulttuuriin*. Helsinki: SKS.

Nenola, Aili ja Timonen, Senni (toim.) 1990. *Louhen sanat. Kirjoituksia kansanperinteen naisista*. Helsinki: SKS.